МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Голова приймальної комісії
Житомирського державного
університету імені Івана Франка
_____ Галина КИРИЧУК
«06» травня 2026 року

ПРОГРАМА ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ З ФІЛОСОФІЇ

для вступу на третій (освітньо-науковий) рівень вищої освіти
на основі освітнього ступеня магістра (освітньо-кваліфікаційного рівня спеціаліста)

Житомир – 2026

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Філософія завжди відігравала важливу роль у житті людини, визначенні її статусу, формуванні світогляду, виробленні життєвої стратегії. Її роль ще більше зростає у нинішньому столітті, яке характеризується глобалізацій ними процесами, масштабністю й ґрунтовністю перетворень. Філософія передбачає й критичне ставлення до дійсності, насамперед, до того, що відживає. Вона зайнята пошуком нового в самій реальності, її суперечностях, напрямах та засобах розвитку. Філософія спрямовує свій пошук у русло перетворення реальності, практики, яка є засобом розв'язання філософських проблем і виявом могутності людського розуму.

Актуальність численних проблем, які мають філософське підґрунтя, визначається тим, що для їх розв'язання потрібне наукове світобачення і світорозуміння. Вивчення філософії покликане сприяти становленню у суспільстві духовного клімату взаєморозуміння, поліпшенню міжособистісних відносин та гармонізації людських стосунків в сфері комунікації і діалогу, утвердженню соціальної стабільності в суспільстві. Оволодіння конкретно-науковими знаннями також є необхідною умовою зростання рівня освіченості та культури фахівця будь-якого профілю, якщо ці знання спираються на систему філософсько-світоглядних ідей і цінностей особистості.

Програма визначає необхідний стартовий (початковий) рівень наукової підготовленості для вступників до аспірантури з дисципліни філософії. Специфіка навчання в аспірантурі вимагає від дослідника здатності синтезувати знання закономірностей, принципів та сучасних тенденцій розвитку філософської думки, формуванню цілісної системи адекватних сьогоденню поглядів на світ та місце людини у ньому. Саме філософія слугує методологічним фундаментом наукових досліджень у сфері окремих галузей людського знання, у розв'язанні багатьох проблем, які виникають у практичній діяльності чи в особистому житті.

Під рівнем наукової підготовленості здобувача наукового ступеня доктор філософії розуміємо його здатність вирішувати завдання ціннісно-орієнтаційної, гностичної, рефлексивної і перетворювальної діяльності у сфері наукової діяльності, спираючись на засвоєний філософсько-професійний досвід. Рівні наукової підготовленості розрізняються класами завдань, які здатний вирішувати здобувач. Необхідний рівень характеризується готовністю до самостійної постановки науково-дослідницьких проблем у сфері філософії і пошуку нових способів їх вирішення. Важливо також продемонструвати розвиненість філософської, методологічної культури, власну світоглядну позицію щодо значення філософії в житті людини, вміння застосовувати одержані знання при вирішенні професійних завдань, а також вміння грамотно й толерантно проводити світоглядний діалог, навчитися розуміти інших людей, незалежно від їх ставлення до проблем буття і пізнання, світоглядних орієнтацій.

Мета вступного іспиту: перевірити якість професійно-педагогічних знань, умінь і навичок вступників, їх здатностей й готовності до інноваційної, науково-дослідницької діяльності в галузі гуманітарних наук.

Завдання програми вступного іспиту в аспірантуру: ініціювати процес професійного самовизначення в обраній спеціальності, що є основою подальшої

професійної діяльності, професійного розвитку і саморозвитку; дати уявлення про основні філософські категорії відповідно до спеціальності; ознайомити з напрямками філософських досліджень; формувати навички самостійної науково-дослідницької та педагогічної діяльності при підготовці теоретичних питань в межах певного напряму у сфері філософської освіти і компетенцій, необхідних для науково-педагогічної роботи; створити умови для формування в аспірантів професійних умінь і навичок з таких видів діяльності: навчально-професійна, науково-дослідницька, педагогічно-проектувальна, організаційно-технологічна, методична; оволодіння методологією, сучасними методиками викладання дисциплін для студентів вищих навчальних закладів та викладацького складу Вищої школи, що проходять підвищення кваліфікації й перепідготовку.

До програми додається список рекомендованої літератури, критерії оцінювання знань.

На іспиті вступник повинен:

– знати особливості предмету філософії, її місце в системі наукового та гуманітарного знання, зміст її структурних розділів, основні поняття і категорії, ґрунтовні положення та філософські проблеми; засвоїти основні методи та концепції дослідження світу, їх можливості;

– продемонструвати розуміння феномену світогляду, його структури, історичних форм і власне філософії як явища суспільного буття, передумов її виникнення, способів буття, структурних елементів та функцій у суспільстві; сутності та значення філософії в духовно-культурному житті суспільства та особистості;

– розуміти й об'єктивно оцінювати різноманітні філософські школи, течії і напрями, аналізувати їх, віднаходити в них спільне й відмінне; знати історію і сучасний стан філософії в Україні і в світі загалом; охарактеризувати основні думки філософських шкіл минулого й сучасності, особливості та напрями філософських дискусій, оволодіти знаннями в одній із важливих галузей світової і вітчизняної культури;

– розуміти гносеологічні джерела та філософський зміст основних понять та напрямів філософування, оволодіти культурою спростування тих чи інших філософських концепцій;

– знати основні проблеми власне філософії, а саме: проблеми буття і його різновиди, розвитку природи, проблеми людини, її свідомості та самосвідомості, можливості і методи пізнання світу;

– розуміти проблеми соціальної філософії: суспільство як соціальну реальність, основи його існування, основні феномени та перспективи розвитку, гуманістичні ідеали й цінності;

– свідомо визначити власну світоглядну позицію, духовні інтереси та ціннісні орієнтації, вміти обґрунтовувати власну світоглядну позицію щодо тих чи інших філософських проблем, грамотно і толерантно проводити філософський дискурс, застосовувати одержані знання при вирішенні професійних завдань, до діалогу та співробітництва між людьми як засобу досягнення консенсусу, громадянської злагоди в суспільстві;

– виявити необхідний рівень теоретичних знань, умінь, навичок та інших компетентностей, достатніх для продукування нових ідей, розв'язання комплексних проблем у галузі дослідницько-інноваційної діяльності, оволодіння методологією наукової та методикою педагогічної діяльності у вищому навчальному закладі, а також проведення власного наукового дослідження, результати якого повинні мати наукову новизну, теоретичне та практичне значення;

Результати іспиту: встановлюється рівень готовності вступника до вирішення завдань професійної науково-педагогічної діяльності.

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Розділ І. ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКИЙ ВСТУП

Філософія, її походження, основні проблеми та функції

Предмет філософії. Коло філософських роздумів: людина і світ, людина і природа, людина і суспільство, мислення і буття, духовне і тілесне, життя та смерть, добро та зло, істина та хиба, прекрасне та потворне. Історичні форми основного питання філософії. Сутність філософських проблем, їх зв'язок з фундаментальними питаннями людського буття. Соціальні умови зародження та розвитку різноманітних світоглядних систем і напрямків у філософії.

Світогляд як практично-духовний спосіб освоєння світу. Структура світогляду. Світогляд як поліструктурне утворення. Світогляд, його роль у житті особистості і суспільства. Історичні типи світогляду: міфологічний, релігійний, філософський світогляд. Релігійний, науковий та філософський світогляди та їх особливості. Філософія як теоретична основа світогляду. Категорії світогляду – основоположні наукові та світоглядні поняття. Соціокультурна зумовленість філософії. Структура філософського знання.

Онтологія – вчення про буття. Матеріалізм, ідеалізм, дуалізм, деїзм, пантеїзм. Гносеологія – вчення про пізнання. Сенсуалізм, раціоналізм, агностицизм, скептицизм. Філософська антропологія та її сутність.

Філософія як форма суспільної свідомості та особливий тип знання.

Філософія у сфері культури.

Історичні типи філософії. Гуманістична орієнтація філософії. Роль філософського знання у методологічній та світоглядній підготовці фахівців.

Філософія Стародавнього світу. Зародження основних парадигм

"Веди" як духовне підґрунтя філософського знання. Упанішади (VIII-VII ст. до н. е.) – перша спроба філософського знання. Філософська особливість Упанішад: тотожність суб'єкта та об'єкта (Атман-Брахман), вчення про опосередкування (прану-дихання). Діалог вчителя та учня.

Даршани – перші філософські школи Індії. Ортодоксальні даршани (астика) та неортодоксальні даршани (настика). Перші ортодоксальні даршани Стародавньої Індії: веданта, санкх'я, йога, міманса. Неортодоксальні форми філософствування у Стародавній Індії: метафізика джайнів, чарваків-локаятів, раннього буддизму (VI ст. до н.е.).

Філософія класичного даосизму (VI-V ст. до н. е.). "Дао-де-цзин"-першоджерело даосизму. Визначеність та невизначеність дао. Дао як небуття, заперечення субстанції, "дао" як принцип зародження та "дао" як закономірність світу. "Де" як принцип становлення. "Де" як можливість визначеного Дао. Питання благочестя образу наймудрішого, управління державою, визначення народу, відношення до освіти, діяльності та недіяльності у "Дао-де-цзин".

Філософія конфуціанства (VI-V ст. до н. е.). Кун-Фу-цзи (Конфуцій) – засновник конфуціанства. Воля предків як підґрунтя філософствування Конфуція. Етичні ідеї Конфуція. Культ минулого та консерватизм у вченні Конфуція. "Взаємність", "золота середина", "людяність" – ключові поняття філософствування Конфуція. Моральний приклад як норма управління народом. "Виправлення імен" – катарсис істинного знання.

Філософська школа моїстів (V-IV ст. до н. е.). Філософія "всезагальної любові". Головні напрямки вчення: вчення про "Небо", антропоморфізм, заперечення долі, поняття народу, практичні основи знання. Знання народу як критерій істини.

Філософська школа "закону" (фа-цзя) (IV-III ст. до н. е.). Фей-цзи та Шан Ян.

Філософія Стародавньої Греції і Риму

Історичні межі й періодизація античної філософії. Соціально-економічні, політичні й культурні передумови виникнення перших філософських шкіл в Греції. Початки філософії та прозової літератури. Мілетська школа. Проблема "начала та елемента" буття. Фалес Мілетський як мудрець і вчений, вчення про воду як першоначало. Уявлення про всезагальну одухотвореність. Анаксімандр, його вчення про "апейрон" як першоначало. Перша філософська космогонія. Думка про еволюцію органічного життя. Ідея колообігу світового процесу. Космологія Анаксімена. Повітря як першооснова й подих світу.

Філософія Геракліта Ефеського. Вчення про вогонь як космічну першооснову. Ідея єдності й боротьби протилежностей. Уявлення про всезагальну мінливість сущого. Відображення ідеї світової необхідності у вченні про логос. Уявлення Геракліта про душу та її роль у пізнанні.

Піфагорейський союз як релігійно-філософське й політичне об'єднання. Періодизація античного піфагореїзму та його головні представники. Засадничі принципи піфагорейського вчення про буття. Піфагорійська космологія, вчення про гармонію сфер. Ксенофан як попередник елейської школи. Критика Ксенофаном антропоморфізму грецької релігії та його вчення про божество. Оформлення елейського вчення про буття у філософії Парменіда. Засадничі принципи вчення Парменіда: "думка про предмет і предмет думки – одне й те саме" й заперечення реальності небуття. Обґрунтування елейської доктрини в апоріях Зенона про рух. Онтологічний і гносеологічний сенс апорій Зенона.

Атомістика як підсумок розвитку давньогрецької натурфілософії. Левкіпп як засновник атомістичної філософії. Теоретичні витоки атомізму Демокріта. Синтез іонійських та італійських тлумачень істинно-сущого в ученні про атоми і порожнечу, буття й небуття. Проблема руху у філософії Демокріта. Детермінізм Демокріта, вчення про необхідність і випадковість.

Діалектика як предмет дослідження доби середньої класики. Переорієнтація філософської свідомості з космологічної проблематики на проблему людини (софісти, Сократ, сократичні школи). Софісти – початок філософії абстрактного, або дискурсивного характеру. Обґрунтування відносності людського знання. Суб'єктивізм в теорії пізнання і етичний релятивізм. Філософія Сократа – свідома побудова діалектики. Орієнтація на антропологічну проблематику: життя як проблема; життя і самосвідомість; краса свідомості і краса світу; обґрунтування одиничності тощо. Діалогічність процесу пізнання – спільний пошук істини. Теоретичні джерела формування філософських поглядів Платона. Вчення про ідеї: становлення та еволюція.

Онтологічний, гносеологічний та логічний зміст платонівського вчення про ідеї. Процес пізнання у Платона. Проблема знання та класифікація його видів. Критика сенсуалістичної концепції пізнання. Шляхи пізнання; пізнання як пригадування. Розробка діалектичних принципів у діалогах "Софіст" (про п'ять родів буття) і "Парменід" (про абсолютне і відносне покладання єдиного). Соціально-політичні погляди Платона. Історична доля платонізму. Вплив теоретичної спадщини Платона на розвиток світової філософії.

Філософія Арістотеля. Арістотель про предмет "першої філософії". Досвід – мистецтво – науки – філософія. Критика платонівського вчення про ідеї. "Смислове буття речі" у якості опорного поняття "Метафізики". Матерія і форма у філософії Арістотеля. Космологія Арістотеля. Властивості двох світів. Розробка пізнавальної

методології. Логічне вчення Арістотеля. Класифікація видів знання. Вчення про категорії як роди буття та форми думки. Соціально-політичні погляди Арістотеля на державу і громадянина. Роздуми про ідеальний політичний устрій суспільства.

Еллінізм та його місце в історії і культурі античності. Філософія Епікура та її ідеали. Епікур про призначення філософії. Фізика Епікура. Етика Епікура та її нові засади. Проблема свободи волі. Етика Епікура: фізичний атомізм і соціальний атомізм. Філософія стоїцизму. Зенон з Кітіона – засновник грецького стоїцизму. Характер і частини філософської системи. Стоїчна етика та її загальні засади. Моральність. Теоретико-етичні надбання філософів Середьої Стої – Боета, Панеція та Посідонія. Відродження філософії Стої в Римі. Специфіка пізнього стоїцизму. Сенека; Епіктет, Марк Аврелій. Скептицизм. Піррон – засновник грецького скепсису. Роздуми про призначення філософії. Секст Емпірик – видатний систематизатор скептицизму. Неоплатонізм – останній "спалах" і гідний підсумок філософії античного світу. Плотін – засновник неоплатонізму. Теоретичні осередки неоплатонізму: александрійсько-римська, сірійська, афінська школи неоплатонізму. "Єдине" як перший і абсолютний початок, що творить сам себе. Походження речей з Єдиного. "Нус" (Дух, Розум) – друга іпостась Єдиного. "Душа" як третя іпостась. Вчення про еманацію.

Філософія Середньовіччя та Відродження

Особливості західноєвропейської та східноєвропейської релігійної філософії. Мусульманська та іудейська культура і філософія. Арабомовна філософія, основні напрями: арабські перипатетики, мутазиліти, суфії, ісмаїліти, ішракіти. Християнська апологетика. Християнська патристика.

Схоластика і філософія. Характеристика основних понять. Сім вільних мистецтв – тривіум і квадріум. Реалізм і номіналізм про універсалії. Іоанн Скот Еріугена про чотири природи буття. Номіналізм Росцеліна і П'єра Абеляра. Альберт фон Больштадт про теологію і природознавство. Фома Аквінат про сутність пізнання, про гармонію віри і розуму. Критики схоластики. Уільям Оккам про філософію і теологію. Терміни як знаки речей. "Сутностей не слід примножувати без потреби".

Середньовічна есхатологія та теодіцея.

Гуманістичні ідеї Відродження та проблема індивідуальності людини. Антропоцентризм і проблема особистості. М. Кузанський про людину як центр космічної ієрархії буття. Гуманістичні ідеї Еразма Роттердамського. Геліоцентризм та вчення про нескінченність всесвіту (М. Копернік, Г. Галілей). Пантеїзм Дж. Бруно. Значення національних та народних традицій у процесі становлення нового бачення світу.

Західноєвропейська філософія Нового часу

Особливості філософського мислення і гносеологічні пріоритети Нового часу. Формування нової парадигми філософствування. Наукова революція XVI-XVII ст. та проблема методу пізнання. Емпіризм і раціоналізм. "Новий Органон" Фр. Бекона, розробка нової моделі науки. Механістичний матеріалізм Т. Гоббса, його вчения про державу. Нові принципи філософії Р. Декарта. Б. Паскаль про можливості та межі розуму. Поняття субстанції в філософії Б. Спінози. Структура світу і структура розуму. Розум і пристрасті. Необхідність, творчість, свобода. Субстанційна парадигма Нового часу.

Сенсуалістична і соціально-політична філософія Дж. Локка. Монадологія В. Лейбніца. Проблема несвідомого. Особистісний вимір буття. Свобода. Вибір. Теодіцея. Суб'єктивно-ідеалістична філософія Дж. Берклі, Д. Юма та інших. Проблема людини в філософії Просвітництва (Монтеск'є, Вольтер, Руссо та ін.).

"Система природи" П.-А. Гольбаха. Особливості механістичної ідеології в гуманітарних та природничих науках.

Німецька філософія Просвітництва

Місце німецької філософії просвітництва в історії філософської думки. Об'єктивний ідеалізм Х. Вольфа. "Коперніканський переворот" І. Канта. Риси філософії Канта. Людина як "громадянин двох світів". Теоретичний та практичний розум.

Суб'єктивний ідеалізм та концепція діяльності Й.-Г. Фіхте. Філософія тотожності Ф. В. Й. Шеллінга.

Філософська система та діалектичний метод Г. В. Ф. Гегеля. Гегель про закономірності становлення, історії, культури, людини. Закони діалектики Гегеля.

Антропологічний матеріалізм та гуманістична спрямованість філософії Л. Фейєрбаха. Критика релігії християнства.

Проникнення ідей німецької філософії Просвітництва в Україну (П. Лодій, Й. Шад, Д. Велланський (Кавунник) та ін.).

Філософські вчення XIX – початку XX століття

Критичний перегляд принципів та традицій філософії у другій половині XIX – на початку XX століття. Ірраціоналізм.

Передумови становлення марксизму та його філософії. Проблема відчуження людини, її пригнічення і свободи, ідея самозвільнення індивідів. Діалектичний та історичний матеріалізм як філософія марксизму. Концепція і зміст матеріалістичної діалектики. Соціально-практична орієнтація марксистської філософії. Принцип практики як основи діалектико-матеріалістичного розуміння природи й суспільства. Матеріалістичне розуміння історії. Поняття суспільно-економічної формації та економічний матеріалізм К. Маркса. Натурфілософія, антропологія і антропосоціологія у працях Ф. Енгельса.

Політична філософія марксизму. Вчення К. Маркса про комунізм.

Поширення і розвиток марксизму в країнах Західної Європи. Поширення ідей марксизму. Неокантіанство. Неогегельянство.

Ірраціоналістична філософія. Проблема ірраціонального (воля, почуття, інтуїція, несвідоме). А. Шопенгауер: людина як суб'єкт воління, світ як воля і уява. Концепція "переоцінки цінностей" Ф. Ніцше.

Зародження "філософії науки". Стан розвитку позитивізму. Герменевтична філософія науки. В. Дільтей про людське життя як культурно-історичний процес.

Філософія екзистенціалізму. Екзистенціалізм С. К'єркегора, його антикласична спрямованість. Людина як духовна істота, здатна до вибору і самовизначення. Проблеми екзистенціальної істини.

Американський прагматизм. "Принцип Пірса". "Прагматизм" У. Джемса.

Ідея несвідомого і психоаналіз З. Фрейда. Структура психіки за З. Фрейдом. Психоаналітична онтологія людського буття. Феноменологія несвідомого. Психоаналіз і проблема антропосоціогенезу.

Філософська думка в Україні XV-XVII ст.

Ідейні джерела філософської думки Київської Русі. Специфіка формування ідеї ренесансного гуманізму та ідеології реформації в Україні другої половини XV – початку XVII ст. Творчість Франциска Скорини. Ідея двоїстої істини. Ф. Скорина про значення просвіти та вченості.

Ранній гуманізм Юрія Котермака (Дрогобича), П. Русина із Кросна, С. Оріховського-Роксолана, М. Шимоновича та ін. Творчість І.Вишенського.

Петро Могила – філософ, теолог, просвітитель. Роль П. Могили у заснуванні Києво-Могилянської академії. Філософія Києво-Могилянської академії як синтез духовної спадщини київського "візантизму" з філософськими надбаннями Заходу в межах культури українського барокко. Проблеми онтології, натурфілософії та ідеї гуманізму у творах вчених Києво-Могилянської академії. Поширення філософських здобутків Академії за межами України. Феофан Прокопович: онтологія; гносеологія; теорія просвітницького абсолютизму.

Г. С. Сковорода. Його вчення "про дві натури", Бога і природу. Вчення Г. Сковороди "про три світи". Концепція людини як мікрокосму ("внутрішня людина"). "Філософія серця" Г. Сковороди та її вплив на вітчизняну філософську думку. Вчення філософа "про сродну працю" і щастя людини. Есхатологія Г. Сковороди.

Філософія вітчизняного просвітництва (Т. Осиповський, І. Тимковський, В. Каразін, І. Ризький, М. Максимович та ін.). Характер національної свідомості. Становлення просвітництва в Україні.

Пантеїзм. Релігійно-ідеалістичний ухил філософської тематики в Україні у XVIII ст. Розвиток ідеології реформації діячами Острозького культурно-освітнього центру та братських шкіл Г. Смотрицького, К. Острозького, К. Саковича, Борецького, І. Плетенецького, К. Транквіліона-Ставровецького та ін.

Українська і російська філософія XIX – XX ст. у контексті світової філософської думки

Українська академічна філософія XIX ст. О. Новицький про предмет, завдання й поступальність розвитку філософії. Філософія П. Юркевича, його вчення про ідею. Критика антропологічного матеріалізму Л. Фейєрбаха та М. Чернишевського. Екзистенційні мотиви в творчості П. Юркевича.

Проблема людини та нації у творчості членів Кирило-Мефодіївського братства. М. Костомаров про місце України у світі, про український народний характер. Тарас Шевченко як філософ.

Філософія мови і семасіологія у творчості М. О. Максимовича і О.О. Потебні.

Особливості української духовності на межі XIX-XX ст. В.І. Вернадський про феномен життя, всесвіт, людство, ноосферу. Вплив ідей В. Вернадського на світову філософську думку.

Філософія І. Франка, вплив марксизму та позитивізму на її формування. Проблема поступу, людини та свободи. Філософські погляди Л. Українки, П. Грабовського, М. Коцюбинського. Соціально-філософські ідеї М. Драгоманова, їх вплив на розвиток слов'янського менталітету. Концепція національної еліти в історіософії В. Липинського та в політології Д. Донцова. Д. Чижевський про чинники формування української духовності. Вплив Д. Чижевського на європейську духовну культуру. Історіософія М. Грушевського.

Філософські погляди українців діаспори та особливості української ментальності.

Світова філософія XX – початку XXI століть

Характерні риси духовної культури XX століття. Плюралізм сучасної філософії. Предметне поле філософських досліджень та простір міждисциплінарної комунікації. Філософія XX століття: від монологічного способу мислення і сприйняття пізнавальних процесів у парадигмі "суб'єкт – об'єкт" до інтерсуб'єктивності, діалогу,

міжсуб'єктної комунікації. Феноменологічна філософія про світ людського життя. Основи феноменології Е. Гуссерля. Вплив феноменології на сучасну філософію. Особливості феноменологічної методології.

Прагматичний інструменталізм Д. Дьюї.

Філософська антропологія в Німеччині. М. Шелер. Г. Плеснер. А. Гелен. "Культурна антропологія". Герменевтика як методологія "наук про дух". В. Дільтей. М. Гайдеггер. Е. Бетті. Г.-Г. Гадамер. Філософія історії та культури. О. Шпенглер. А. Тойнбі. К. Ясперс. Філософія тоталітаризму в Італії, Німеччині, СРСР. Філософський постмодернізм як концепція радикального плюралізму. Ж.-Ф. Ліотар. Ж. Дерріда, Ф. Гваттарі. Соціальна філософія Франкфуртської школи. К. Хоркхаймер. Т. Адорно. Г. Маркузе. Сучасна релігійна філософія. Неотомізм як панівний напрям у філософії католицької церкви. Тейярдизм: учення П. Тейярда де Шардена про людину як центр світової еволюції. Персоналізм. "Діалектична теологія".

Логіко-методологічні школи у Львові та Києві.

Екзистенціалізм М. Гайдегера, Ж.-П. Сартра, А. Камю, К. Ясперса. Головна онтологічна проблема екзистенціалізму. Людина в загальній структур буття. Сенс існування. Трансценденція. Проблема свободи. Екзистенція і комунікація.

Проблеми душі сучасної людини. Філософія К. Юнга. Гуманістичний психоаналіз Е. Фромма. Любов як найвища цінність.

Структуралізм і постструктуралізм. Стркутурні методи в гуманітарних науках і філософський структуралізм. Структурна антропологія К. Леві-Строса.

Аналітична філософія: становлення і джерела (Дж. Мур, Б. Рассел, Л. Вітгенштейн). "Постпозитивізм" і філософія науки (К. Поппер, Т. Кун, І. Лакатос, С. Тулмін, П. Фейєрабенд).

Філософія діалогу та комунікації. Міжособистісна комунікація та діалог як форми мислення й осягнення дійсності. Діалогічне мислення Ф. Розенцвайга. Слово як духовна реальність: Ф. Етнер. "Я" і "Ти" М. Бубера. "Я-Ти-Ми" С. Франка. Метаноміка О. Розенштака – Хюссі. Екзистенційна комунікація К. Ясперса.

Феноменологія Іншого Е. Левінаса. Комунікативна філософія. Етика відповідальності Г. Йонса. Трансцендентальна прагматика К.-О. Апеля. Теорія комунікативної дії Ю. Габермаса.

Філософське осмислення інформаційно – комунікаційних і віртуально – симуляційних реалій.

Новітні напрями філософського знання – філософія кризи, філософія глобалізму, філософія миру, філософія війни, філософія насильства, біофілософія, філософія екології, філософія фантастики, філософія спорту, філософія музики та ін.

Поліфонізм, діалогічність і толерантність як засадничі підходи у розв'язанні проблем.

Розділ ІІ. ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ФІЛОСОФІЇ

Проблема буття

Буття і небуття (ніщо) як філософські категорії. Хаос. Філософське визначення матерії. Матерія і речовина.

Матеріальна єдність світу. Наука про невичерпність і незнищуваність матерії. Космогонічна гіпотеза Канта-Лапласа про походження Всесвіту. сучасна теорія "Великого вибуху". Філософські уявлення про макрокосм і мікрокосм. Матерія і рух. Основні форми руху. Принципи класифікації наук. Поняття про методологію редукціонізму. Континуальність буття як відображення просторово-часової структури

процесів суб'єктивної та об'єктивної реальності. Особливості фізичного і соціального просторово-часового континууму. І. Кант про апріорність простору і часу.

Філософська антропологія

Філософська концепція людини – основа наук про людину. Матеріалізм, ідеалізм і релігія про сутність та призначення людини.

Натуралістична антропософія. Діалектика природи і проблема походження людини. Світоглядно-методологічний зміст концепції антропогенезу. Антропосоціогенез та його комплексний характер у сучасній науці.

Праця – головний фактор антропосоціогенезу. Діалектика соціального розвитку та еволюція людини. Трудова концепція антропосоціогенезу. Роль мови в процесі антропосоціогенезу.

Моральна гіпотеза виникнення людини З. Фрейда. Виникнення людини і становлення символічної діяльності (Е. Кассірер). Релігійна антропософія. Ортодоксальна доктрина походження людини та її сучасні модифікації. Християнський еволюціонізм П. Тейяра де Шардена.

Антидарвінізм і критика концепції антропосоціогенезу: ідеологія й емпірія. Проблема взаємозв'язку душі і тіла. Особливості складності (складеності) тіла людини. Езотеричні й окультні уявлення і практики розвитку нефізичних тіл людини. Тілесне і чуттєво-емоційне в людині. Страсті душі й афекти.

Складна природа людини. Людина: особистість, сутність, індивідуальність.

Гедонізм і сенс життя. Людина-споживач: бути чи мати. Екзистенція і самітність.

Вибір, свобода та відповідальність як критерії відношення людини до навколишнього світу. Тягар свободи і феномен конформізму. Проблема абсолютів – орієнтирів вибору. Вибір з огляду на оцінку та цінність. Природа цінностей та їх класифікація. Проблема ціннісних орієнтацій. Проблема формування ціннісних орієнтацій в процесі навчання та виховання.

Суспільство: основи філософського аналізу

Специфіка соціального пізнання. Головні методологічні принципи соціальної філософії. Категорії соціальної філософії.

Поняття суспільства в соціально-філософських поглядах мислителів Стародавнього Світу (Платон, Арістотель), Середньовіччя, епохи Відродження та Просвітництва (Н. Макіавеллі, І. Кант, Г. Гегель, К.-А. Сен-Симон та ін.).

Становлення соціальної доктрини марксизму. Сутність діалектико-матеріалістичного розуміння суспільства як системи, що сама розвивається. Суспільне виробництво як соціально-філософська категорія. Технологічні, суспільні, людські "виміри" виробництва, його структура, тенденції розвитку. Людина як основа, мета і засіб виробництва. Духовне виробництво, його специфіка.

Співвідношення технологічного і суспільно-економічного способів виробництва, їх історичні типи. Сутність і структура продуктивних сил. Діалектика продуктивних сил і суспільних форм їх розвитку. Технологічні і соціальні революції, проблема їх співвідношення.

Проблема побудови теоретичних моделей соціуму в соціально-філософській думці XX століття. Концепція "ідеальних типів" М. Вебера. Раціональність як засіб організації соціальної взаємодії людей (Г. Зіммель, Г. Гадамер). Суспільство як соціальна система (Т. Парсонс та ін.).

Індустріальне суспільство і концепції технократичного романтизму. Сучасне постіндустріальне суспільство: природа, суперечності, перспективи. Концепції

інформаційного суспільства та суспільства знань. Суспільство ризику та його характерні риси.

Сучасний стан та перспективи розвитку українського суспільства.

Модернізація суспільства: сутність та основні типи.

Філософія глобалізму

Глобалізація як хвилеподібний процес. Історична динаміка саморозвитку світової спільноти. Сучасне розуміння сутності глобалізму як головного процесу епохи. Усвідомлення і осягнення значення і призначення історії. Світовий порядок на рубежі XX-XXI ст. Техногенні й інформаційні фактори радикального перетворення відносин у сучасному світі. Комп'ютеризація й інформатизація. Глобалізм-стабільність-синергетика. Глобалізація і відчуження. Глобалізація і "вторинна" міфотворчість. Глобалізація і криза моральних традицій. Фундаментальні протиріччя глобалізації. Зміст антиутопій у новому світлі глобалізації. Постмодерн та глобальна інформаційна цивілізація.

Соціальноекономічні фактори глобалізації. Світові центри глобалізації. Транскон-тинентальні компанії і банки. Трансконтинентальна інфраструктура світової економіки. Нова економіка: американський виклик. Концепція пост економічного суспільства. Роль релігійного фактору в процесах глобалізації.

Демографічні особливості розвитку глобального суспільства. Глобалізація і населення. Людські якості і глобалізація. Глобалізація і міграція. Процеси глобалізації і проблема збереження національно-релігійної ідентичності. Етноси в умовах глобалізації. Глобалізація і національні культури: уніфікація чи взаємопроникнення.

Глобальна екологічна ситуація. Новий діалог людини з природою. Глобалізація і основні напрямки збереження екосистем. Екологізація природничих і гуманітарних дисциплін.

Глобалізація та нові виміри демократії. Політична глобалізація. Глобалізація й аксіологія. Вплив глобалізації на реформування освітніх програм. Вплив глобалізації на реформування національної системи освіти в Україні.

Глобалізація інформаційних мереж: причини і соціальні наслідки. Соціокультурні детермінанти інформаційних мереж глобалізованого соціуму. Аксіологічний вимір соціокультурного потенціалу глобальних інформаційних мереж. Система глобальних інформаційних мереж, їхній соціокультурний та інноваційний потенціали. Конвергенція глобальних інформаційних мереж та стратегія інноваційного розвитку соціуму у першій половині XXI століття. Глобальні інформаційні мережі у соціокультурній перспективі.

Форми і методи наукового пізнання

Сутність та специфічні особливості пізнавальної діяльності. Метод як усвідомлений спосіб пізнавальної діяльності. Співвідношення спеціальних і загальних методів. Емпіричне, теоретичне, експериментальне дослідження і відповідні їм методи.

Особливості наукового пізнання, його види. Система методів наукового пізнання. Взаємозв'язок загальнонаукових та специфічних методів дослідження.

Соціальне пізнання та його специфіка. Системний підхід у суспільствознавстві. Соціальне прогнозування і футурологія. Особливості прогнозування соціально-політичних явищ. Проблема об'єктивності істини та її критеріїв у соціальному пізнанні.

Анатомія науки. Класифікація наук. Наукове знання і науковий метод. Наукові абстракції. Науковий текст. Інфраструктура науки. Основні форми наукового пізнання: факт, гіпотеза, закон, теорія, концепція.

Основні процедури наукової діяльності (спостереження, вимірювання, збір даних, опис, експеримент, пояснення тощо). Наукові методи як засіб пізнання. Зв'язок гносеологічного, соціологічного, онтологічного, антропологічного, аксіологічного, методологічного і психологічного аспектів наукового пошуку.

Філософські дискусії про засади і структуру наукового дослідження. Системний характер дослідницької діяльності. Виклад та обґрунтування наукових результатів.

Філософські проблеми освіти

Освіта як предмет філософського аналізу. Сутність освіти, її місце в системі культури. Методологічні основи філософії освіти. Генезис освіти. Освіта як соціальне явище. Універсальність системи освіти. Духовність освіти. Пізнавальні функції освіти. Загальна модель освіти. Типологія освіти. Зміст освіти: єдність навчання і виховання. Форми і мови освіти. Освітні технології. Освіта і особистість. Гуманізація освіти. Тенденції в освітній системі.

Педагогічна освіта як підсистема освітньої сфери.

Освіта і наука. Мета, пріоритети, принципи розвитку освіти. Національний характер освіти. Неперервність освіти. Творчий потенціал освіти. "Фундаменталізація" системи освіти як чинник інтелектуалізації. Інноваційні технології в освіті. Здоров'я нації через освіту. Мовна стратегія в освіті. Інформаційні технології в освіті. Зв'язок освіти з розвитком громадянського суспільства. Міжнародна співпраця та інтеграція у сфері освіти.

Дегуманітаризація соціуму і людської життєдіяльності в умовах розвитку інформаційно-технологічної революції і проблеми освіти. Завдання гуманітаризації освіти.

Зміст і структура інтегрального інтелекту нації. Інтелектуальний капітал як продуктивна сила суспільства. Наукове забезпечення інтелектуалізації та інформатизації. Академічна наука України: стан, проблеми, перспективи. Інтелект нації та соціально-економічний вибір України. Інтелект нації та виклики глобалізму. Сучасна концепція прогресу української модернової нації. Сучасні тенденції світового розвитку як інтелектуальний імператив.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Данильян О. Г. Філософія : підручник / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань. 2-ге вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2018. 432 с.
1. Дзьобань О.П. Філософія науки: підруч. Київ; Одеса: Фенікс, 2024. 516 с.
2. Добронравова Ірина. Практична філософія науки: збірка наукових праць. Суми: Університетська книга, 2017. 352 с.
3. Ідентичність людини: філософсько-антропологічний аналіз. Монографія. В.П. Загороднюк, Г.І. Шалашенко, В.В. Козачинська, Т.В. Лютий, Н.В. Хамітов, Г.П. Ковадло, Л.А. Солонько, А.М. Дондюк, С.Д. Вишинський, К.С. Малєєв. Київ: НАН України, Інститут філософії імені Г. С. Сковороди, 2023. 296 с.
4. Історія філософії. Модерна доба. За ред.. Умберто Еко та Рікардо Федріги. Харків: Фоліо, 2024. 544 с.
5. Криза ідентичності: історико-філософський контекст. [В. В. Лях, А. В. Ільїна, О. М. Йосипенко, Я. В. Любивий, К. Ю. Райда, Р. В. Самчук, Л. А. Ситніченко, А. В. Усик та ін.]; відп. ред. В. В. Лях. Київ, 2021. 401 с.
6. Марія Фюрст, Юрґен Тринкс. Філософія / Пер. з нім. Вахтанґа Кебуладзе. Вид. друге. Київ: ДУХ І ЛІТЕРА, 2019. 536 с.
7. Петрушенко В. Гносеологія та епістемологія: Навчальний посібник. Львів: "Новий Світ – 2000", 2020. 209 с.
8. Хамітов Н., Гармаш Л., Крилова С. Історія філософії: проблема людини та її меж. Вступ до філософської антропології як метаантропології. Навчальний посібник зі словником. 4-е видання перероблене та доповнене. Київ: КНТ, 2016 396 с.

Додаткова

1. Александрова А. Філософія середніх віків та доби Відродження: підручник. Київ: ПАРАПАН. 2002.
9. Бичко А. К., Бичко І. В., Табачковский В. Г. Історія філософії : підручник. Київ: Либідь, 2001. 408 с.
10. Гатальська С.М. Філософія культури: Підручник для студ. вищих навч. закл. Київ: Либідь, 2010. 328 с.
2. Горський В.С. Історія української філософії : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / В.С. Горський, К. В. Кислюк. Київ:Либідь, 2004.
3. Губар О. М. Філософія: інтерактивний курс лекцій: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ: Центр учб. л-ри, 2007.
4. Гусєв В. І. Філософія доби Відродження. Київ: Либідь, 1993.
5. Дискурс. Комунікація. Моральність: Монографія. А.М. Єрмоленко, Київ, «Видавництво «Наукова Думка» НАН України», 2021. 438 с.
6. Історія філософії. Словник / За заг. ред. В. І. Ярошовця. Київ: Знання України, 2006.
7. Історія української філософії: Підручник для студ. вищих закладів освіти. Київ: Академвидав, 2010. 624 с.
8. Європейський словник філософій. Лексикон неперекладностей / під керівництвом Барбари Кассен : пер. з фр. Київ: Дух і літера, Т. 1. 2011.
9. Європейський словник філософій. Лексикон неперекладностей / під керівництвом Барбари Кассен : пер. з фр. Київ: Дух і літера, Т. 2. 2011.
10. Нестеренко В. Г. Вступ до філософії: онтологія людини: навчальний посібник для студентів вищих учбових закладів. Київ, 1995.
11. Ковтун Наталія. Методологія наукових досліджень. Навчально-методичний посібник для магістрантів спеціальності В 10 Філософія. Видання 3-тє, доповнене і доопрацьоване. Житомир, 2026. 140 с.

12. Ковтун Н. М. Антропологічний чинник екологічної кризи в інтерпретації К.-О. Апеля: епістемологічні та методологічні аспекти. *Вісник гуманітарних наук*. 2025. № 8. URL: https://h-visnyk.com.ua/index.php/home/article/view/100

13. Ковтун Н. Комунікативна філософія К.-О. Апеля: існування людини як етична проблема. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії.* 2025. Вип. 60. С. 105-112.

14. Ковтун Н. М. Людство як суб'єкт наукового пізнання і соціальної відповідальності у філософії Ганса Йонаса. *Вісник гуманітарних наук.* 2025. № 7. URL: https://h-visnyk.com.ua/index.php/home/article/view/61

15. Ковтун Н. М. Свобода наукового пізнання в умовах соціальної невизначеності: епістемологічні та методологічні аспекти. *Перспективи*. 2025. № 2. С. 23-30.

16. Основи філософських знань. Філософія, логіка, етика, естетика, релігієзнавство: підручник / М. І. Горлач [та ін.]. Київ, 2008.

17. Петрушенко В. Л. Філософія: Курс лекцій: Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти III-IV рівнів акредитації; 3-тє видання. Львів : «Манголія плюс»; видавець СПД ФО В.М. Піча, 2005.

18. Подольська Є.А. Філософія. Підручник. Київ: Фірма «Інкос», Центр навчальної літератури, 2006.

19. Попович М. Бути людиною. Київ: Києво-Могил. акад., 2011.

11. Причепій Є.М., Черній А.М., Чекаль Л.А. Філософія: підручник; 3. вид., випр., доп. Київ: Академвидав, 2011. 592 с.

12. Саух П. Ю. Філософія: Навч. посібн. для студ. ВНЗ. Київ : Центр навчальної літератури, 2003. 256 с.

13. Український світ в його релігійних вимірах: колективна монографія / За ред. професорів Л.Филипович та А.Арістової. Київ: Світ знань. Інститут філософії імені Г.С. Сковороди НАН України, 2022. 196 с.

14. Філософія історії: підручник / Габрієлян О.А., Кальной І. І., Цвєтков О. П. Київ: Академвидав, 2011. 213 с.

15. Філософія: Підручник / Бичко І.В., Бойченко І.В., Табачковський В.Г. та ін. Київ: Либідь, 2010. 408 с.

16. Філософія як історія філософії: підручник / За ред. В.І.Ярошовця. Київ: Центр учбов. л-ри, 2012. 648 с.

20. Філософія: навч. посібник для студентів вузів / За ред. І. Ф. Надольного; 5-те, вид., виправ.і доп. Київ: Вікар, 2005.

21. Філософія. Природа, проблематика, класичні розділи : навч. посіб. / за ред. Г.І. Волинки. 2-ге вид. Київ: Каравела, 2011.

22. Філософія: світ людини : курс лекц. / В. Табачковський та ін. Київ: Либідь, 2003.

23. Філософія: мислителі, ідеї, концепції : підручник / В.Г. Кремень, В. М. Ільїн. Київ: Книга, 2005.

24. Філософська енциклопедія / Інститут філософії НАН України. Київ, 2002.

25. Філософський словник. За ред. В.І. Шинкарука. Київ, 1986.

26. Філософський енциклопедичний словник / Гол. ред. кол. Шинкарук В. І. Київ: «Абрис», 2002.

27. Філософський словник: терміни. персоналії, сентенції : для студ. вищ. навч. закл. / Віктор Петрушенко. Львів : Магнолія 2006, 2011.

28. Філософія. Від витоків до сьогодення : хрестоматія : навч. посіб. / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка ; за ред. Л. В. Губерського. 2-ге вид., стер. Київ: Знання, 2012.

29. Ярошовець В. І. Історія філософії: від структуралізму до постмодернізму: підручник. Київ: Знання України, 2004.

ХАРАКТЕРИСТИКА ВАРІАНТУ ЕЛЕКТРОННОГО ТЕСТУВАННЯ

Зміст тесту визначається на основі Програми вступного фахового випробування (затвердженої ректором університету).

Загальна кількість запитань – **45**.

Тест складається із завдань трьох форм:

1. **Завдання з вибором однієї правильної відповіді** (*30 завдань*). До кожного завдання подано варіанти відповідей, з яких лише один правильний. Завдання вважається виконаним, якщо абітурієнт обрав і позначив правильну відповідь у відповідному тестовому полі.

2. **Завдання на встановлення відповідності** (логічні пари) (*10 завдань*). До кожного завдання подано інформацію позначену цифрами (ліворуч) і літерами (праворуч). Щоб виконати завдання, необхідно встановити відповідність інформації, позначеної цифрами та літерами (утворити логічні пари). Завдання вважається виконаним, якщо абітурієнт правильно визначив логічні пари і позначив їх у відповідних тестових полях.

3. **Завдання на встановлення правильної послідовності** (*5 завдань*). До кожного завдання подано перелік дій (понять, форму, характеристик тощо), позначених літерами, які потрібно розташувати у правильній послідовності. Завдання вважається виконаним, якщо абітурієнт правильно визначив та позначив послідовність всіх пропонованих подій у відповідному тестовому полі.

Схема оцінювання тесту:

1. Завдання з вибором однієї правильної відповіді оцінюється в **0** або **1** тестовий бал: **1** бал, якщо вказано правильну відповідь; 0 балів, якщо вказано неправильну відповідь або вказано більше однієї відповіді, або відповіді не вказано.

2. Завдання на встановлення відповідності (логічні пари) оцінюється в **0, 1, 2, 3, 4, 5** тестових балів: **1** бал за кожну правильну встановлену відповідність (логічну пару); 0 балів, якщо не вказано жодної правильної логічної пари або відповіді на завдання не надано.

3. Завдання на встановлення правильної послідовності оцінюється в **0, 1, 2, 3, 4** тестових бали: 0 балів, якщо неправильна жодна із вказаних подій, **1** бал за одну правильно вказану послідовність.

Кількість завдань фахового вступного випробування

Рівень	Кількість завдань	Максимальна кількість балів за одне завдання	Загальна кількість тестових балів
1	30	1	30
2	10	5	50
3	5	4	20
Разом	45	-	100

Голова комісії **Микола КОЗЛОВЕЦЬ**